

Betänkandet Snabbare omval och förstärkt skydd för valhemligheten (SOU 2016:71) – förslag till yttrande

SAMMANFATTNING

Vallagsutredningen har i sitt betänkande Snabbare omval och förstärkt skydd för valhemligheten, bland annat föreslagit att valsedlarna ska tillhandahållas genom att de placeras innanför valskärmarna.

Yttranden över betänkandet ska vara inlämnade till Justitiedepartementet senast den 27 januari 2017. Kils kommun är inte remissinstans.

Kommunledningskontoret föreslår att Kils kommun avstyrker detta förslag. Om förslaget skulle genomföras innebär det att partierna får svårare att kontrollera att deras valsedlar finns tillgängliga, att väljare enklare kan plocka bort valsedlar, att det behövs fler röstmottagare samt att de lokala valmyndigheterna måste köpa ett stort antal nya valskärmar och valsedelställ.

HANDLINGAR I ÄRENDET

SOU 2016:71 Snabbare omval och förstärkt skydd för valhemligheten

Remiss om betänkandet

Yttrande från Sveriges Kommuner och Landsting

Kommunledningskontorets tjänsteskrivelse 2017-01-24

BESKRIVNING AV ÄRENDET

Regeringen tillsatte den 27 oktober 2011 en parlamentarisk kommitté för att göra en översyn av delar av valsystemet. Den 10 januari 2013 överlämnade 2011 års vallagskommitté delbetänkandet Proportionalitet i val samt förhandsanmälan av partier och kandidater (SOU 2012:94) till regeringen. I delbetänkandet lade kommittén fram förslag som rör

- proportionaliteten vid val till riksdagen, kommunfullmäktige och landstingsfullmäktige,
- valkretsindelningen för riksdagsval i Västra Götalands län,
- förhandsanmälan av partier för deltagande i val och samtycke till kandidatur samt
- partisymboler på valsedlarna.

Slutbetänkandet E-röstning och andra valfrågor (SOU 2013:24) överlämnades till regeringen den 17 april 2013. I slutbetänkandet lade kommittén fram förslag som rör

- försök med e-röstning via internet vid valen 2018,
- budröstning,
- krav på utbildning för röstmottagare,
- regler om bemanning och öppettider för förtidsröstning,
- ökade möjligheter att personrösta,
- ökad tillgänglighet vid röstning, m.m.

Författningsändringarna har trätt i kraft, men en stor del av de nya bestämmelserna ska inte tillämpas förrän vid ordinarie val 2018. Det har dels skett omfattande förändringar i vallagen och dels vissa ändringar i andra författningar som innehåller bestämmelser som rör val och folkomröstningar.

2015 års vallagsutredning har haft i uppdrag dels att se över hur omval kan genomföras snabbare än i dag, dels att överväga hur skyddet för valhemligheten kan förstärkas. Utredningen presenterades i oktober 2016.

Utredningen föreslår bland annat att ett omval ska vara ett omval och kunna genomföras snabbare. Enligt utredningens bedömning bör ett omval vara så likt det ordinarie valet som det går och genomföras så snabbt som det är praktiskt möjligt och lämpligt. För att uppnå detta föreslår utredningen vissa nyheter och förändringar i vallagen.

Efter valen på senare år har bl.a. internationella valövervakare ifrågasatt om det svenska systemet för tillhandahållande av valsedlar i anslutning till röstmottagningsställen kan innebära en risk för yttre påverkan genom att personer i lokalen kan se vilka valsedlar en väljare tar. Europeiska kommissionen har väckt liknande frågor. I en skrivelse till kommissionen har regeringen anfört att de svenska reglerna tillgodoser kraven om hemlig röstning men att det kan finnas skäl

att se över om valförfarandet kan förbättras i syfte att ytterligare öka enskildas upplevelse av att kunna rösta fritt, utan någon som helst påverkan av andra.

Det är mot denna bakgrund som utredningen har fått i uppdrag att närmare utreda hur skyddet för den enskilda väljaren mot yttre påverkan vid röstningen ytterligare kan förstärkas. Översynen ska göras inom ramen för det nuvarande valsedelsystemet.

Uppgifter som utredningen inhämtat tyder även på att det vid den aktuella röstningslokalen förekommit omfattande köbildning även vid andra tidpunkter under röstmottagningen. Det förekom då att personer delade ut valsedlar till väljare i kön eller kontrollerade vilka valsedlar som väljarna försett sig med. Det finns även uppgifter om att det förekom s.k. familjöstning och liknande företeelser. Partirepresentanter har också till utredningen uppgett att det flera gånger förekommit att valsedlar försvunnit från röstmottagningsstället. I vissa fall har partierna kunnat åtgärda detta relativt snabbt medan det i andra fall inte varit möjligt att ordna fram nya valsedlar i tid. De beskrivna situationerna har i vissa fall berott på oordning i anslutning till röstmottagningsstället. Exempelvis har hög belastning på vissa mottagningsställen skapat köbildning, vilket i sin tur bidragit till dålig kontroll. Röstmottagarna har t.ex. fått dålig uppsikt över de utlagda valsedlarna. Väljare har också upplevt att de inte kunnat förse sig med valsedlar i lugn och ro. I något fall har det även talats om att väljare övervakat vilka valsedlar andra väljare har tagit. Det ska även ha förekommit att personer delat ut valsedlar till väljare som stått i kö för att rösta.

Utredningen föreslår därför också att skyddet för valhemligheten kan förbättras. I dag finns valsedlarna normalt utlagda intill vallokalerna. Det innebär att väljarna tar valsedlar öppet, utan skydd mot insyn. Denna ordning kan utformas så att skyddet för valhemlighet förbättras. Valsedlarna ska istället tillhandahållas genom att de placeras innanför valskärmarna. På så vis får väljarna vara i fred både när de tar valsedlar och vid själva valhandlingen, och valhemligheten ges ett mycket starkt skydd.

Kils kommun är inte utvald remissinstans för betänkandet men kommunledningskontoret föreslår att Kils kommun ändå ska yttra sig.

Remissvaren ska ha kommit in till Justitiedepartementet senast den 27 januari 2017.

FÖRVALTNINGENS UPPFATTNING

Det är av stor vikt att valhemligheten fortsatt skyddas i Sverige. Dagens system, där valsedlarna ska placeras utanför själva vallokalen och de väljare som inte har valsedlar med sig, förväntas ta valsedlar i ett öppet utrymme där det ofta finns fler människor närvarande, innebär att andra kan se vilka valsedlar väljaren tar. Valmyndigheten beaktar detta och låter trycka upp ett mycket stort antal valsedlar. Anledningen till det är att väljare ska kunna ta valsedlar från samtliga partier. Valhemligheten skyddas bakom valskärmen, inte vid valsedelstället. Det är dock viktigt att poängtera att utredningen anser att nuvarande system fungerar för att skydda valhemligheten.

Vallagsutredningens förslag om att valsedlarna ska istället tillhandahållas genom att de placeras innanför valskärmarna skulle få stora konsekvenser för de lokala valmyndigheterna; kommunens valnämnder.

Om förslaget genomförs måste kommunen köpa nya valskärmar för att få plats med alla valsedlar. Utredningen beräknar kostnaden till 6 000 kronor per skärm och vi använde vid förra allmänna valet 30 stycken. Kommunen måste också köpa många fler valsedelställen. Om det ska finnas lika många valskärmar som tidigare, vilket vi bedömer behövs för att undvika för lång kö vid vissa tidpunkter under valdagen, kommer det också att ta större plats i vallokalen, vilket gör att vi behöver se över om vi fortsatt kan använda de lokaler vi använt tidigare, till förtidsröstning och röstning på valdagen. Det kan också bli problem med förvaring mellan valen. Utöver detta skulle det också mellan varje väljare, bakom varje valskärm, behöva kontrolleras att samtliga valsedlar finns tillgängliga. Det skulle innebära att fler röstmottagare måste utbildas och förordnas, och att väljarna får vänta längre på sin tur. Vid allmänna valet 2014 förordnades totalt 68 röstmottagare, varav 4 reserver, till röstmottagningen på valdagen. En röstmottagare får 2 000 kronor i ersättning samt 400 kronor för att delta i den numera obligatoriska utbildningen. Ordföranden får 3 000 kronor och ersättaren för ordföranden får 2 500 kronor.

Utöver detta blir det svårare för partierna att kontrollera att deras valsedlar är korrekt utlagda i samtliga valsedelställen och enklare för en väljare att plocka bort eller gömma valsedlar.

De fördelar som presenteras i utredningen är följande.

Väljarna skulle kunna ta den valsedel de vill helt utan insyn eller påverkan i direkt samband med att den egentliga valhandlingen utförs. En sådan lösning skulle åtgärda många av de problem som förekommit vid senare års val, särskilt vad gäller s.k. familjeröstning eller liknande påverkan från närstående.

Väljaren behöver endast passera valskärmen innan rösten lämnas till röstmottagarna, dvs. utan att behöva ta sig till ytterligare en plats för att hämta valsedlar. Detta skulle vara positivt för flödet genom röstmottagningsstället.

Ytterligare en fördel är att ett alternativ med valsedlar i anslutning till valskärmen sannolikt skulle kräva färre valsedlar än i dag.

Inte heller ställer denna ordning några särskilda kunskapskrav på väljaren och tar därmed god hänsyn till alla väljares olika bakgrund och förmåga. Överhuvudtaget stärks skyddet för valhemligheten och de fria valen med en sådan lösning och skulle vara en tydlig signal från lagstiftaren att valhemligheten ska omgärdas av ett starkt skydd.

I ett demokratiskt samhälle där politik och val måste få diskuteras fritt och där det av särskilda anledningar måste finnas möjlighet att rösta i okontrollerade miljöer eller liknande, exempelvis vid budröstning, kan det inte garanteras att det inte kommer att finnas vägar runt skyddet för valhemligheten. Röstmottagare kan inte heller vägra att ta emot en röst enbart på grund av att den inte gjorts i ordning bakom en valskärm ens med de olika alternativ som nu diskuteras. Med den här diskuterade lösningen är väljaren dock åtminstone garanterad att få vara i fred i vid själva valhandlingen. Inslaget av eget ansvar för väljaren att skydda sin valhemlighet minskar därmed.

Utredningen har beräknat den totala kostnaden i Sverige för att ändra placeringen av valsedlar och kommit fram till 254 miljoner kronor för nya valskärmar, vilket är en engångskostnad, och 110 miljoner kronor för ersättning och utbildning av fler röstmottagare. Utredningen har inte beräknat kostnaderna för upphandling av nya valskärmar. Kommunerna kan också enligt utredningen räkna med vissa följdkostnader t.ex. ökade lokalkostnader på de platser där större vallokaler behövs, ökade lagerkostnader för valskärmarna och ökade kostnader för information till väljarna.

Kommunledningskontorets förslag är att Kils kommun ska avstyrka förslaget om att placera valsedlarna bakom valskärmarna. Det är vår uppfattning att dagens system är tillräckligt för att säkerställa valhemligheten. De negativa effekterna, när det gäller ekonomi och möjligheterna att hålla ordning bakom skärmarna mellan varje väljare överväger de positiva effekterna. Vid den numera obligatoriska utbildningen för dem som ska förordnas som röstmottagare, kommer vi att trycka särskilt på placering av valsedlarna och skyddet av valhemligheten.

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har lämnat yttrande över betänkandet. De avstyrker förslaget om att tillhandahåller valsedlarna bakom valskärmen och

föreslår att det görs en utredning av valsedelssystemet i sin helhet med sikte på ett förenklat och förbättrat system inför valet 2022.

SKL skriver också att om förslaget med valsedlar placerade innanför valskärmarna genomförs är det orimligt att var och en av landets 290 kommuner gör egna upphandlingar av nya valbås och valsedelställ. Valmyndigheten bör ansvara för upphandlingen både ur ett effektivitets- och kostnadsperspektiv. En gemensam upphandling underlättar också en lösning som är förenlig med de höga krav på tillgänglighet som ska ställas samtidigt som valbåsen ska rymma ett stort antal olika valsedlar.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Kommunstyrelsen beslutar följande

Kils kommun avstyrker förslaget om att valsedlarna ska tillhandahållas genom att de placeras innanför valskärmarna, eftersom det skulle få stora negativa konsekvenser för de lokala valmyndigheterna och för partiernas möjlighet att kontrollera att deras valsedlar finns tillgängliga.

Cecilia Hurtig
Administrativ chef

BESLUTET SKICKAS TILL

Regeringskansliet, Justitiedepartementet